

בהן רש"י שם). א"ל רב חנן מנהרדעא התם טעמא מאי משום דבעית, סילתא נמי בעיתא. (שלא תיפול, ולא טבלה שפיר רש"י שם). וכתב הכסף משנה ומ"מ רבינו והרא"ש לא זכרו את גזרת מרחצאות שהזכירו הראב"ד והרשב"א, נראה שהם סוברים דכי אמר לי' משום דבעיתא, בטיל טעמא דגזרת מרחצאות, דהוה ס"ד דרב כהנא, ואגמריה דלא גזרו חכמנו בכך מעולם. (ועי' ב"י יו"ד סי' קצ"ח אות ל"א). ומבואר דאף בכה"ג שהזכיר הרמב"ם אחד הטעמים שנאמרו בדין זה, ומשום דלא כתב גם הטעם הנוסף, מוכח דלא ס"ל. כיון דהוה לי' להביא שניהם, בהיות ואיכא נפק"מ. ומדלא הביא מוכח דלא ס"ל לטעמא דגזרת מרחצאות. וסוגית הגמ' מתבארת דלמסקנא ליכא לטעמא דגזרת מרחצאות. וכשו"ת הב"ח החדשות קונטרס אחרון סי' ו' כתב ואין דרכו של הרמב"ם לכתוב טעם הדין, רק דרכו לכתוב גוף הדין כלי טעם, אבל כזה (בנושא שדובר שם) היה כוונתו לפי שיש נפק"מ בזה לדינא.

ובה' מגילה פ"א ה"ו כתב בני הכפרים שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא בשני ובחמישי תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראים ביום הכניסה.

ובס' המאורות הקשה וז"ל וכל זה צ"ע אם בני כרך יכולין להקדים ליום הכניסה שהרי ליכא טעמא דמפני שמספקין, שאין דרך בני כרך לספק מים ומזון תמיד לכרך אחר. והר"מ כתב דמקדמי ליום הכניסה. ועוד צ"ע למה השמיט טעם מפני שמספקין מים ומזון. וגם מהרי"ף. מכל מקום אפשר לומר כי לפעמים בני עיר אחת מספקין לבני עיר אחרת מה שאינו מצוי שם. ומבואר דס"ל למאורות בשיטת הרמב"ם דסיבת תקנת בני הכפרים הינה דכיון דמקדמי ליום הכניסה ע"כ הקילו להם. וע"כ הקשה למה השמיט הא טעמא דמפני שמספקין מים ומזון. ולכאורה היא גופא כתב הרמב"ם ולא תרי טעמי נינהו, דהרי כל הא דהקילו עליהן, הינו משום דמספקין מים ומזון.

ובמגילה (ד.) א"ר חנינא חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין. למימרא דתקנתא דכרכין הוי וכו', (כדי שיספקו, כדי שיהיו פנוין ליום השמחה רש"י שם). ומסקינן לא תימא כ"י שיספקו מים ומזון, אלא אימא מפני שמספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכין. ופליגי הר"ח ורש"י אי ג"כ למסקנא הוי תקנת הכרכין, דלרש"י הוי תקנת הכפרים עיי"ש. אולם הר"ח בבאור מתניתין כתב וז"ל הקילו עליהן מפני שמספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים, ואם יכנסו ביום ג' או ביום ד' מפני קריאת המגילה אינן יכולין לבוא ביום ה' שהוא יום הכניסה, וכן דרך זו השמועה. ומבואר דהו"א שהתקנה בכדי שיהיו בני הכפרים פנוים ביום הפורים לספק מים ומזון לבני הכרכין, ולמסקנא תקנו בכדי שישונו ויבואו בני הכפרים ביום הכניסה שלאחר הפורים לספק מים ומזון לבני הכרכין, דאילו היו מחויבין מדינא דמגילת הפורים לבא ביד' כשחל ביום ג' או ד', לא היו שבים ובאים ביום ה', והיא ג"כ תקנתא דבני כרכין.

ונראה דאי נימא דהכי נקט ס' המאורות והוא דלמסקנא נמי תקנתא דבני כרכין היא, הרי דהינו דתמה בשיטת הרמב"ם, דלמה השמיט טעם שמספקין מים ומזון, דהא דכתב הרמב"ם דבני כפרים שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא בשני ובחמישי תקנו להם וכו', הרי דלא ביאר למה תקנו קריאה זו לבני הכפרים, ולמה לא הזכיר דהינה תקנת בני הכרכין, בכדי שיהא בידן לספק מים ומזון לאחיהן שבכרכים. ברם עי' בספר המאורות בבאור מתניתין דמגילה נקראת דמבאר כשיטת רש"י, וע"כ צ"ע דלנראה מדבריו שביאר שיטת הרמב"ם דקולת בני הכפרים הינה, ומשום שמתקבצים בשני ובחמישי. וע"כ תמה למה השמיט טעם המבואר מפני שמספקין וכו'. וא"כ הרי מבואר דיש לעמוד אף על השמטת הרמב"ם בטעם וסיבת הדין.

ובה' ס"ת פ"י ה"ד כתב אבל הבימות שעומד עליהן שליח ציבור ואוחז הספר, והלוחות וכו' אין בהן קדושה. והקשה הראב"ד ומה שאמרו שאין בהם קדושה כלומר שאין בהם קדושת תשמיש ספר תורה, אבל יש להן קדושת בית הכנסת, והכי איתא בירושלמי. ואם ס"ל לרמב"ם כירושלמי, מדוע

השמיט דיש בהן קדושת ביה"כ, וסתם דאין בהן קדושה. וכתב הכ"מ ואין מבאן השגה על רבינו שהוא ז"ל העתיק המימרא ולשונה, וכל מה שתפרש במימרא תוכל לפרש בלשוננו. ומבואר דהיכן שהעתיק הרמב"ם לשון המשנה וסתם ולא ביאר פרטי הדינים שדייקו מלשון המש', אין לראותם כהשמטה. דכל מה שתפרש במש', תוכל לפרש בלשוננו.

אלא שהעירו האחרונים דסתר דבריו בב"י יו"ד סי' ר"א דכתב לגבי הא דנחלקו הראשונים אי מהני טבילה לאדם במעין בפתות מארבעים סאה או דמהני בכה"ג רק לכלים. ולשיטת ר"י לא מהני לאדם. והרמב"ם בפ"ט מה' מקואות ה"ה סתם והעתיק לשון המשנה. ואשר ע"כ יש להסתפק ברעת הרמב"ם דהרי כפי שביאר ר"י בלשון המש' דלא מהני טבילה לאדם, אפשר לבאר נמי ברמב"ם דלשוננו כלשון המשנה. וע"ז כתב הב"י דכיון דהרמב"ם בתראה הוא, ואם איתא דסבר הכי הוה ליה לפרש, ולא לסתום דבריו כסתימת המשנה. וצ"ע דלדבריו בישוב קושית הראב"ד כתב דכל מה שתפרש במימרא נוכל לפרש בלשוננו, ומשום הכי לא החשיב הא דיש בהן קדושת ביה"כ כהשמטה. ^{אין להחשיב} אולם נראה דאין בדברי הכ"מ ישוב על הא דלא פירש הרמב"ם דהבימות והלוחות דאין בהם קדושה דקאי על קדושת תשמיש ס"ת אבל קדושת ביה"כ ישנה. אלא דבא ליישב השגת הראב"ד דהוכיח מדברי הרמב"ם דסתם דאין בהן קדושה, דס"ל דאין בהן קדושה כלל. ע"ז כתב וביאר דכל מה שתפרש במימרא תוכל לפרש בלשוננו. וא"כ שפיר כתב לשיטתו דאם יש חילוק בין טבילת אדם לכלים, במעין וליכא ארבעים סאה, הוה ל' לרמב"ם לפרש ולא לסתום דבריו כסתימת המשנה. ועי' בש"ך סי' ש"ג דביאר דהרמב"ם ס"ל דבכל ענין הוי חצירו של המשכיר, עיי"ש. וראיתו מדסתם הרמב"ם דבריו. ומאידך בשו"ת רע"א ח"א סי' קל"ג כתב ואין זה די הוכחה, ידידע שכן דרכו של הרמב"ם לסתום כסתימות דברי הש"ס. והובא לעיל דברי המהרלב"ח סי' ו' דכתב שדרך הרמב"ם על הרוב להביא לשון המשנה או הגמ' בלי תוספת וגרעון כלל, ואז סובל לשוננו כ"כ פרושים כמו שסובל לשון הגמ' עצמה עיי"ש.

ומצינו למגיד משנה שדרכו לבאר שיטת הרמב"ם בהשמטותיו שהלכות שאינן שכיתות לא מביאם בחיבורו וכדכתב בפ"ח מה' מכירה ה"ו בבאור השמטת דברי רבא דאמר כל חמרא דלא דרי על חר תלת מיא, לאו חמרא הוא. וביאר דלפי שאינו מצוי שיתערב מים כל כך ביין ע"כ לא הביאו להלכה. ובפכ"ט מה' שבת הכ"ו בדינא דנר הבדלה, דאין מברכין על נר של גוים, ובאם היה מהלך חוץ לכרך, דתלי' אם רוב ישראל מברך, וברוב גוים אינו מברך. והשמיט דבמחצה על מחצה מברך. וכתב המ"מ ודבר שאינו מצוי הוא ע"כ לא נזכר בהלכות (הרי"ף), גם לא בדברי רבינו. ועי' בח"ז פכ"ט הכ"ו. ולעיל הובא דברי המ"מ בהא דהרמב"ם השמיט דמותר לצורבא מרבנן להערים ולישון בספינה, ועי' כך יעבירו העכו"ם את הנהר. דביאר דלפי שאין צורבא מרבנן מצוי ע"כ לא הזכיר הלכה זו. אלא דהב"י כתב אחרת דביו"ד סי' י"ג גבי היתר דבן פקועה כתב וז"ל ולדברי הגאונים שפוסקים בכל מקום כלישנא בתרא, כל שהפריס ע"ג קרקע, לא שרינן ליה עד דאיכא תרי תמיהי (דבכה"ג לא אתי לאחלוףי לאכול בהמה בלא שחיטה. דבן פקועה שעמד על פרסותיו מדרבנן אסרוהו דאתא לאחלוףי לאכול בהמה בלא שחיטה. ובוזה דאיכא תרי תמיהי לא אסרוהו, דמתוך שתמהין על קליטתו זוכרים את כל דבריו). והרי"ף השמיט זה לפי שהוא דבר שאינו מצוי, וגם הרמב"ם ז"ל השמיטו, ועליו יש לתמוה שהרי אינו רגיל להשמיט שום דבר מהכתוב בתלמוד ואע"פ שאינו מצוי. אלא דלכאורה סתר הב"י משנתו, דבחז"מ סי' של"א כתב ליישב הא דהשמיט הרמב"ם דינא דריש לקיש (ב"מ פג:) דפועל בבניסתו משלו ביציאתו משל בעה"ב ואוקימנא דמימרא דר"ל ליתא אלא בעיר חדשה דנקיטאי (דהיינו שנתלקטו ממקומות הרבה, ויש מקום שמקדימין ויש מקום שמחשיבין, וליכא למיסמך אלא אדאורייתא). או בדאמר להו אגריתו לי כפועל דאורייתא. וכתב הב"י דאוקימתות אלו מילתא דלא שכיתא הם, ולפיכך לא חשו לכתוב. ובמשנה למלך פ"ט מה' שכירות ה"א תמה דהרי דרכו של הרמב"ם לכתוב הכל. ועי' ח"א פ"ל ה"ו.

ובכה"ג דאין ההלכה מצויה בהוה וגם לא בעתיד, אלא היתה בזמן שאחר חורבן בהמ"ק, מבואר באחרונים שאעפ"כ הרמב"ם הביאה להלכה, וכדברי הט"ז באו"ח סי' תק"ס ס"ק א' וז"ל וזה מלתא דלא שכיחא ואין דרך הטור לכתוב מילי דלא שכיחי, משא"כ הרמב"ם שדרכו לכתוב אפילו מידי דלא שכיחא האידנא, כי הוא אוצר בלום, עיי"ש.

יש שכתבו ליישב ההשמטות מסדר קדשים וטהרות, דהכרעה בעניניהן הינה נפק"מ לימות המשיח, ע"פ התוס' בסנהדרין (נא:) דכתבו בשם הר"ר חיים דפי' דהיכא דאיכא תרתי א. שההלכה אינה נוהגת אלא לימות המשיח. ב. וגם אז ליכא נפק"מ אלא ע"י איסור שעושה כגון דאיירי בפיגול, הרי דאין לפסוק הלכה למשיחא. (ועי' תוס' ישנים יומא יג. דביאר סיבת שני תנאים אלו). ובחות יאיר הביא דבריהם וכתב ויצא לפי תרוצים אלו, קצת התנצלות להרמב"ם אפס קצתם. אולם דחאם דהרי הרמב"ם כבר פסק הלכות גם בעניני קרבנות וסנהדרין ומיתות ב"ד. ועי' בס' באר שבע בחי' להוריות (יב:) דהאריך וביאר שיטות הראשונים מתי סברא הגמ' דלא אמרינן הלכתא למשיחא, ומאידך ביאר סתירת הסוגיות לבאר התוס' עיי"ש.

האחרונים דנו באם יש ללמוד מהשמטת הרמב"ם גדר החיוב, אי הוי הלכה למשה מסיני או דברי סופרים וכו'. דבכסף משנה בפ"א מה' ביאת המקדש הט"ו יישב השגת הראב"ד דכתב דמעלות דרבנן הם, ואין בהם מלקות. וכתב דהרמב"ם ס"ל דמעלות דאורייתא. ואע"פ שביומא (מד:) נשנו בצוותא ג"כ מעלות שהן דרבנן. עכ"פ המעלות שכתב הרמב"ם בה' זו, הן מדאורייתא. ולדברי הכ"מ הרי דפליג הרמב"ם על שיטת רש"י דכתב בד"ה מעלות דאורייתא, מעלות שמנו חכמים וכו', דאורייתא נינהו, הלכה למשה מסיני. ובחות יאיר סי' קצ"ה כתב מדלא זכר הרמב"ם הלכה למשה מסיני כדרכו. ש"מ דס"ל דאורייתא נינהו, וכדכתב הכ"מ.

ובשכתב הרמב"ם אסור ולא סיים לומר שהוא מן התורה או לוקה או עובר עליו הביאו האחרונים שדעת הכ"מ שהוא מדרבנן. אולם בשם הרא"ם כתבו דאין לדקדק מלשון אסור דנקיט הרמב"ם דליכא אזהרת לאו, לפי שמנהגו לאמרו אפילו במקום מלקות. ועי' בס' כל החיים דף ב' אות עט' שהקשה דהרא"ם סתר משנתו בפ' אמור דביאר הא דכתב הרמב"ם אסור. (עזה"פ שמן המקדש לא יצא) דהוא מדרבנן. ויש שכתבו ליישב שאין כונת הרא"ם לתת כלל מוחלט דכל היכא דנקיט הרמב"ם אסור הוא מדרבנן. אלא דאיכא הכי והכי, ובהדיא בפ' אמור מוכחא מילתא מפני שנוי לשון הרמב"ם שבמקום אחד כתב חייב ובמקום אחר כתב אסור, לכן הוכרח לומר כאן בשעת עבודה חייב כאן שלא בשעת עבודה אסור מדרבנן.

הלכה שלא הובאה ביד חלקי היד החזקה, אולם הוכרזה בהקד' לחבורו, יש לעיין אי חשיבא השמטה, והנראה דחשיב כמי שהביאה. אלא דהלכה שהובאה רק בס' המצוות אפשר דחשיב השמטה מדלא הובאה ביד החזקה או נימא מדכתב הרמב"ם בהקד' לס' המצוות דהינו ספר המהוה פתיחה ליד החזקה כדכתב וז"ל וראיתי שראוי שאשים תחילה בפתיחת הספר, מספר המצוות כולם עשה ולא תעשה עיי"ש. הרי דלא חשיב כהשמטה וכדלהלן. וזהו חסותו של הרמב"ם במשותף בין ס' המצוות לספרו הי"ד החזקה, ולחילוק שבניהם, עי' בתשו' הרמב"ם סי' ס"ט. ובדבריו יש ליישב כמה תמיהות שחזרו ונשנו בין ס' המצוות למשנה תורה.

ובחזו"א יו"ד סי' ק"נ כתב וז"ל והנה רשאים להלוך אחרי רבם אף להקל בשל תורה, ואפילו החולקים עליו היו הרבים, כל זמן שלא היה מושב ב"ד ודנו זה כנגד זה והכריעו את ההלכה. והינו דאמרו יבמות (יד.) במקומו של ר"א היו כורתים עצים לעשות פחמים בשבת לעשות ברזל, ובמקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב עיי"ש. ובחזו"א בשביעית סי' כ"ג ס"ק ה' כתב וז"ל אם קמו ביניהם חכמים גדולים שהיו להם לרב ומורה, והם חלקו על הר"מ מדעתם וסברתם, היו חייבים כל הקהל לשמוע להם, שאין להם אלא שופט אשר בימיהם, ומפני כל זה נשתנה

המנהג בדינים ידועין ובמקומות ידועים וכו' עיי"ש. ובאור לציון ח"ב ד' י' כתב דאין להוכיח מהא דבמקומו של ר"א כרתו עצים אפילו בשבת דיש לנהוג כדעת רבותיו (אף להקל או במקום שיש מנהג) וז"ל שאפשר שהמנהג שנהגו כר' אליעזר, הוא מטעם שכך הנהיג לעשות כן מתחילת הוראתו, ולכן אך שלבסוף נודע שחלוקים עליו חבריו, ואין הלכה כמותו, מ"מ כיון שנהגו כך, יש בזה משום דעביד כמר עביד, ודעביד כמר עביד. שמי שכבר נהג כחכם אחד, יכול להמשיך לנהוג כמותו אף שאין הלכה כמותו. וכן מוכח ממה שהרמב"ם לא הביא בשום מקום דין זה שצריך אדם לנהוג בכל אופן כרבו, ועל כרחק שאין זה הפירוש בדברי הגמ', או שאף שזה הפירוש בדברי הגמ' מ"מ אין הלכה כר"א בזה שסבר לומר שצריך אדם לנהוג כרבו בכל אופן. ויותר נראה שהפירוש בגמ' כמו שנתבאר שהוא מטעם שכבר נהגו, ודבר שכבר נהגו בו, דבר גדול הוא, וכמ"ש הרמב"ם בפ"י מה' שמיטה ויובל ה"ו שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה. וכיון שנהגו כך יכולים להמשיך כמנהגם. ויע"ש שהביא מחרשי הר"ן בחולין (מג): דביאר שבמקומו של ר"א היו רשאים לעשות כדבריו שמשום שנחשבו כתלמידיו, ודחה דמ"מ לא כתב הר"ן אלא שרשאים משום כן לנהוג כדבריו, אבל אינם מחייבים.

ולכאורה יש לעיין בדבריו דהוכיח מהשמטת הרמב"ם האי דינא שצריך לנהוג כרבו דלא ס"ל. דזולת דיש לדון דלא חשיבא השמטה לרוב הפוסקים מדלא מפרש הש"ס בהדיא הלכה זו. הרי דמדבריו דכתב בהקד' ליד החזקה משמע דס"ל דיש לנהוג כרבו, דז"ל וכל בית דין שעמד אחר הגמרא בכל מדינה ומדינה וגור או התקין או הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות לא פשו מעשיו בכל ישראל מפני רחוק מושבותיהם ושבוש הדרכים. והיות בית דין של אותה המדינה יחידים ובית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור הגמרא, לפיכך אין כופין אנשי מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה האחרת. ואין אומרים לבית דין זה לגזור גזירה שגורה בית דין אחר במדינתו. (והמשיך וכתב וז"ל) וכן אם למד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא ונתבאר לבית דין אחר שעמד אחריו שאין זה דרך המשפט הכתוב בגמרא, אין שומעין לראשון אלא למי שהדעת נוטה לדבריו בין ראשון בין אחרון. (ולכאורה כחזו"א ועי'). ודברים הללו בדינים גזירות ותקנות ומנהגות שנתחדשו אחר חיבור הגמרא. אבל כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם. הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל. ועי' מהרי"ק שורש פ"ד. ובשאלת יעב"ץ ח"א סי' ה'.

ואף אם הרמב"ם לא היה מביא הלכה זו, אין להוכיח מדהשמיט הרמב"ם דלא ס"ל ודלא כחזו"א. דהרי שיטת החזו"א גבי השמטות הרי"ף והרמב"ם מבוארת באיגרותיו ח"ב א' כא' דכתב מהשמטות אפשר ללמוד רק בדילוג בסוגיא שמובאת, אבל השמטת דין בודד אינו מלמדנו כלום, שאם דעת הרי"ף והרמב"ם לדחות, חובתם להביא ולפרש, ולכן אין אנו תלמידים של הרי"ף והרמב"ם בזה. והחילוק בין השמטת דין בודד לדילוג בסוגיא שמובאת במשנתו של החזו"א, מבואר בהמשך.

והוכיח עוד בשיטת הרמב"ם דהמנהג כחו רב בהכרעת הדין מהא דכתב בה' שביעית שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה. ולכאורה אין הכרח שדעת הרמב"ם שכל שנהגו באיזה הלכה, שכן יש לנהוג הלאה. והא דכתב שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה, הינו באם החזיקו שהמציאות היא כפי שהחזיקו, כגון הא שהחזיקו ששנה זו היא שנה מסוימת למנין, וע"פ מנין זה יוצא דשנת השמיטה כפי שכתבו הגאונים, הרי שקבלתם מכרעת, ויש לנהוג על פיה. וכך נראה מהא דביאר הנצי"ב בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' נ"ו ד"ה נחזור לענין חז"ל וביטל רבינו דעתו מפני קבלת הגאונים, וכמו שכתב דהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה, ובהן ראוי להתלות. וא"כ ה"ז כדאיתא בקידושין (פ.) מלקין על החזקות, סוקלין ושורפין על החזקות. (על דבר שאנו מחזיקים כן, ואפילו אין עדות בדבר רש"י שם). כן בהא שהחזקנו בזה המנין וביחוד אמרו חז"ל בפ"י המקרא

אקרא לאלוקים עליון לאל גומר עלי, דקאי על קביעת השנים שמסכימים מן השמים כמו שאנו קובעים, ואכמ"ל.

וּנִידוּן ¹²³⁴⁵⁶⁷ זה נשנה בתמיהת האחרונים בהא דהשמיט הרמב"ם דינא דראב"י דצריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום, ואף דיש שכתבו דסמך על שהביא נוסח הקידוש ומוזכר שם יצ"מ, (מנ"ח מ' ל"א ונמוקי מהר"י). מ"מ יל"ע דהרי בטור סי' רע"א כתב לבאר נוסח הקידוש וז"ל זכרון למעשה בראשית, פירוש שאנו שובתים ביום ששבת בו הקב"ה אחר תכלית מעשה בראשית, תחלה למקראי קודש, שהשבת מוזכר תחלה בפרשת המועדים, קודם לכולם. זכר ליציאת מצרים, אפשר לומר שהשבת תחלה למקראי קדש שהם זכר ליציאת מצרים ע"כ. ומבואר דזכר ליציאת מצרים קאי אמקראי קדש. וא"כ לכאורה ליכא לראי' דס"ל לרמב"ם דאיכא חיוב להזכיר יציאת מצרים בקידוש, מנוסח הקידוש. דאפשר דקאי אמקראי קדש כדביאר הטור, ולא משום דישנה חובה להזכיר יצ"מ בקידוש השבת. ברם עי' בטור דהמשיך והביא דברי הרמב"ם וז"ל והרמב"ם כתב שהשבת עצמה זכר ליציאת מצרים וכו'. והיינו שיטת הרמב"ם בספרו המו"נ המובאת ברמב"ן וכדלעיל. ומשמע מהטור מהא דהסמך דעת הרמב"ם להא דמזכיר יצ"מ בקידוש, לומר דשיטת הרמב"ם בבאור הזכרת יצ"מ בקידוש קאי אשבת ולא אמקראי קדש. אלא דאפ"ה יל"ע למה השמיט דצריך להזכיר יצ"מ בקידוש וסמך אנוסח הקידוש, ושנבאר דבריו ע"פ מה דכתב בספרו המו"נ דקאי הזכרת יצ"מ אשבת, ולא אמקראי קדש כדכתב הטור. ועי' בטור הארוך עה"ת דברים ה' ט"ו.

אלא דמצינו דבס' המצוות מ' קנ"ה כתב וז"ל היא שצונו לקדש את השבת ולאמר דברים בכניסתו וביציאתו נזכור במ יציאת מצרים וכו'. ולכאורה אם ננקוט דס' המצוות הינו כחלק מהמשנה תורה, הרי דא"א לומר דלא ס"ל לרמב"ם להלכה הא דינא דצריך לזכור יצ"מ בקידוש היום, וע"ע בח"א פכ"ט ז"ו.

ויש שהרמב"ם משמיט הדרשא שהובאה בש"ס ויליף ליה מדרשא אחרת, ומצאנו ג"כ בעין זה ברא"ש פ' מרובה סי' י"ט עיי"ש. ובטור יו"ד שלהי סי' ר"מ בענין חיוב כבוד חמיו ע"ש. ואפשר ע"פ הרדב"ז ח"ה בלשונות הרמב"ם סי' אלף תנ"ט (פ"ו) דכתב וז"ל לא שאני סומך לדרוש קראי מדעתי, אלא אגמרא אני סומך, ואפשר דרמזו בקרא עיי"ש. ואפשר ג"כ ע"פ שיטת התוס' דכתבו דדרך הש"ס להביא הדרשא הרהוט לו, אע"פ שאינו עיקר הדרשא, בתוס' מנחות (מד: וערובין (טו:)) ואכמ"ל. ברם פעמים דאף דילפי הראשונים מקראי אחרוני, אין הוא בגדר ילפוטא אלא דכן הוא משמעות הפסוק כהא דכתב הראב"ן בסי' רצ"א וז"ל ומזה הטעם אנו משכירין בתים לגוים עכו"ם בזמן הזה, אע"ג דתנן (ע"ז כא') אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניס לתוכו ע"ז. אע"ג דשכירות לא קניא, אין בו משום לא תביא תועבה אל ביתך. דכי אמרו לא תביא תועבה, הני מילי בארץ ישראל ובסוריא שהיא ביתם מיוחד להם, ולא הוי יד גוי באמצע, אבל אנו שנותנין מס לגוים מקרקעות שלנו, אינו מיוחד. וכתבו האחרונים דאין כאן ילפוטא מביתך, לבית המיוחד לישראל. אלא דרך הוא המשמעות. ועי' ב"ח יו"ד סי' קנ"א ס"ק ט'.

והנה מבואר ברמב"ם ה' גרושין פ"ו הי"ט וכן אם אמר בפני שנים כל גט שאכתוב לפלונית אשתי בטל הוא, וכל דבר שאבטל בו מודעה זאת הרי הוא בטל, וכתב אח"כ ונתנו לה, אע"פ שביטל המודעה קודם שיכתוב הגט, הרי הגט בטל. אם כן מהו תקנת דבר זה. שיאמרו לו העדים קודם כתיבת הגט אמור בפנינו שכל הדברים שמסרת, שגורמין כשיתקיימו אותן הדברים, לבטל הגט, הרי הן בטלים, והוא אומר הן. והנה גבי הלכות ביטול מסירת מודעה במכר השמיט תקנה זו דאפשר לבטל ביטול המודעה ע"י שיאמר לשון כולל, ומשום הכי כתב בתשו' מהר"ם אלשיך סי' ל"ה דלא אמרינן ההיא תקנתא אלא בגיטין, וז"ל ועוד ראיא דהכי ס"ל דלא אמרינן ההיא תקנתא אלא בגיטין, משום דאל"ה כי היכי דבגיטין כתב תקנה, למה לא כתב התקנה ההיא במכר. ומבואר דיש פעמים

דאפשר לראות דין מסוים שהינו נפק"מ לשני הלכות ובאחת הזכירו ובאחת השמיטו יש לראות
ההשמטה כהשמטה ומדהשמטה לא ס"ל. אולם יש שנקטו בדרך אחר וראו בהשמטת הרמב"ם
כסתירה בדבריו וע"כ חילקו בין ההלכות או שנשארו בצ"ע.

הרמב"ם בפ"א מה' טומאת צרעת ה"א כתב ואזוב שאין לו שם לוי כמו שביארנו אין פחות מטפת.
וכן בפ' המשניות נגעים פ"א מ"ג כתב שיעור טפח לאיזוב לטהרת המצורע. אולם לגבי
אזוב בטהרת המת השמיט השיעור שהינו טפח בשני חבוריו. וכתב התו"ט (פרה פ"א מ"ט) ולרמב"ם
דהשמיט בפירושו למשניות יכולנו לומר דסמך על דפירש בנגעים, דהא קדמת היא בסדר המשניות.
אבל בחבורו מסודר להפך, אין לומר דסמך אדלקמיי, אי איתא דס"ל דאכל אזוב (שיעורו בטפח)
אמרו כן, הוה ליה לכתוב כן במוקדם. ומבואר דאף רביא דשיעור אזוב בטפח במאחר, כיון דלא
ביארו במקומו, ראה זאת כהשמטה. וע"כ הוכיח דס"ל לרמב"ם דליכא לשיעור טפח באזוב בטהרת
המת.

וכן מבואר כלל זה בדבריו [ערלה פ"א מ"ז] לגבי האי דינא דאילן שאינו עושה פירות האם שרף של
עליו ושל עיקרי האילן, חשיב פרי, לענין שבעית, ולענין איסור ערלה דלגביו השמיט דין זה.
וכתב שכפי דרך חברו כפי מה שהוא בידינו, ה' מאכלות אסורות קודם לה' שמיטה ואין לסמוך
המוקדם על המאוחר. ומבואר שיטה שלישית דאם בזה ההלכה רביא דפירט בה היא קדמה בסדר
הרמב"ם, לההלכה שהשמיטה וכהנ"ל, דבה' גרושין שקדם לה' מכירה ביאר אופן ביטול המודעה
המועיל. אין לראות זאת כהשמטה במכר, דסמך על מה שכתב כבר.

הרמב"ם בפ"ו מה' גרושין הכ"ט כתב והיוצא ליהרג מב"ד של עכו"ם נותנים עליו חומרי חיים וחומרי
מתים. וביאר המ"מ דפסק כלישנא בתרא דהיוצא ליהרג מב"ד של עכו"ם נותנים עליו
חומרי שתיהם, והשמיט דין ב"ד של ישראל משום דכבר בטלו דיני נפשות בישראל. אולם בתו"ט
גיטין פ"ג מ"ג כתב דסמך על מה שביאר בה' תרומות פ"ט ה' ב' אבל מי שנגמר דינו בב"ד והניחוהו
בבית הסקילה ליהרג הרי זה בחזקת מת, ולא תאכל אשתו. ויע"ש דאע"פ שלפי סדר יד החזקה
הלכות תרומות מאוחר מה' גרושין בכל אופן אין לראות את הלכה זו כהשמטה, אלא דסמך על כך
שיזכירו בה' תרומות. ולכאורה צ"ע בדבריו סתרי ההדדי.

אולם יש קצת כדי לשפוך אור בבאור שיטת התו"ט דס"ל באם הרמב"ם סתם במוקדם ופירט
במאוחר דאכן זוהי השמטה. אלא דיש פעמים שהרמב"ם ראה את הדין שהושמט כמקומו
הטבעי אצל ההלכות המאוחרות, ע"כ הזכירו שם. וכמבואר בדבריו (ב"ק פ"ט מ"ב) דהביא מהרמב"ם
ה' גולה פ"ח ה"ג דכתב גבי גולן דאין החומש מעכב הכפרה, וחייב ליתן את החומש אחר הכפרה.
ומבואר דאע"פ שכפרתו נגמרה מ"מ חוב החומש עדין עליו וחייב לשלם. ובה' מעילה השמיט דין
זה. וכתב התו"ט והינו טעמא דכיון שאין החומש עליו אלא חוב בעלמא, כתב דינו בה' גולה, וסמך
עליו בה' מעילה. אע"פ שה' מעילה קודם בדרך חבורו, אפילו הכי סמך על המאוחר לפי ששם מקומו.
אלא דצ"ע שיטת המהר"ם אלשיך הנ"ל דמבואר דס"ל דלא כהתו"ט, ולא אמרינן דסתם, משום
דסמך על מה שכתב כבר. ומאיך בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' ק"ד כתב וז"ל כי זה דרכו של הרמב"ם
ז"ל שמה שמפרש במקום אחד, אינו חוזר לאומרו פעם אחרת, ועל כן סמך על מה שכתב למעלה
עיי"ש. ויש לחלק. ועי' ב"י חו"מ סי' ר"ב אות ב'. ובשו"ת הרדב"ז ח"ה סי' רל"ה כתב ליישב השמטת
הרמב"ם בהא דינא דהמשתתף עם גוי דבעי לתנאי הן לגבי שבת והן לגבי ערלה. ולא הזכיר דאם
באו לחשבון דאסור אלא בה' ערלה. וכתב דסמך על מה שיבאר שם. ואף דה' ערלה מאוחרות מה'
שבת. ועי' בח"ז פ"ו הי"ז.

הנה יש מגדולי הדורות האחרונים שהניחו יסודות וכללים חדשים שבהם ראו את הקיום שעליהם
יסד הרמב"ם מה לכלול בספרו ומאיך מה להשמיט או רק לרמוז להם בלבד. ויש אשר קשה

לראות בהם את דרכו של הרמב"ם בספרו. אף שבקיום אלו יש כדי ליישב מאות השמטות מהש"ס. כדוגמת הכלל שהניחו שאין מובא ביד החזקה הלכות ורינים שהינם בגדר עיצה טובה. אלא אך ורק הלכות שהינן בגדר חיוב והוראה לעשותן. ועפ"י כתבו על הרבה מהלכות שהפשטות המבוארת במקור דישנו חיוב לעשותם. ובכך עמדו על יסוד חיובן במשנת הרמב"ם וכתבו דס"ל שאין אלא עיצה טובה וכדבר מעלה החזק בש"ס. אשר לשיטת הרמב"ם אין חיוב והכרח לעשייתם, וע"כ השמיטם מתבואר.

אולם בדרכנו העדפנו את הברור הענייני להשמטות הרמב"ם, והשתדלנו לאמץ את אותם יסודות ושרשים שראינו בתורתו של הרמב"ם בספריו היד החזקה, השו"ת, ס' המצוות, פי' המשניות, ס' המורה, אגרות, ושאר כתבי הרמב"ם. אשר ישנה סבירות גבוהה שספרו היד החזקה מושתת על דבריו הקדומים. וכן על תורת רבותיו וכפי שהובא בנצי"ב בקדמת העמק פ"א אות ט"ז דכתב משא"כ מי שמגביה עוף לעמוד על דעת הרמב"ם ז"ל, לבו בל עימו להיות חופש, וכו', ע"כ אין דרך נבונה, להצדיק את הצדיק, כי אם מעיקרא דדינא. דפי' הסוגי' היה לפניו משונה. (מכפי המורגל מפרש"י ותוס' ושאר מפרשים שם), מדיעת בית רבותיו. וע"פ נוסחא סוגה בשושנה.

ברם פעמים שהאמת תורה את דרכה, דינן השמטות שהעומד עליהן מתבאר אצלו שסיבת השמטתן נעוצה באותן הכללים שהתנו והניחו למושכל ראשון כגון הא שאין הרמב"ם מביא דברים שהינם בגדר עיצה טובה. ומה עוד שהינם מקבלים חיזוק נוסף מכתבי הרמב"ם או מכתבי הראשונים שמקורם בבית מדרשו של הרמב"ם אשר מבואר שלמדו סוגית הש"ס על דרך של מעלה, ולא של הוראה וחיוב. ועוד כמה כללים בענייני השמטות אלו עי' ארצות החיים להמלבי"ם סי' ד' ס' ד', ובהערות שבשו"ת הראב"ד סי' כ"ג. וע"ע בס' עינים למשפט דהאר"ך בענינים אלו.

והנה כבר הבאנו דיש שיטות וגישות מנוגדות האם יש בכח ההשמטה להכריע בהלכה, וא"כ האם מדהשמיט ס"ל להיתר או להיפך דמוכת דס"ל דאסור. ולכאורה יש לעמוד על גישת הבי' להשמטות הרמב"ם, דלפי הנראה פעמים שכתב מדהשמיט הרמב"ם ש"מ דס"ל דמותר, ופעמים כתב מדהשמיט הרמב"ם ש"מ דס"ל דאסור.

דבסי' ש"א כתב והרי"ף השמיט הא דתרי המייני, (שתי חגורות ללובשם לענין הוצאה). וגם הרמב"ם לא הזכירו בפרק י"ט לאיסור. משמע שהם מפרשים (הגמ') תרי המייני קאמרת, הא ודאי שרי. וכיון ששניהם מסכימים להתיר, הכי נקטינן. ומבואר דנקטינן להתיר ומשום דהרי"ף והרמב"ם לא הזכירו לאיסור. ועי' בהשמטות פי"ט ה"ה.

ובמנחות (לה:): איתא וכמה שיעור גרדומין [והינו שיריה שנשתיירו] (בציצית) לאחר שנפסקו רש"י שם] אמר בר המדורי אמר שמואל כדי לערבן. אבעיא להו כדי לערבן, לערבן כולחו בהדי או דלמא כל חד וחד לחודיה תיקו. בעי רב אשי אלימי דלא מיערבי, ואי הו קטיני מיערבי מאי, אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי כל שכן דמינכר מצותיהו. וכתב הבי' או"ח סי' י"ב דכתב הרא"ש סי' ז' דכיון דבעיין דלא איפשטא אולין בה לחומרא. אבל הרי"ף והרמב"ם לא הזכירו דין זה משמע דסברי דאולין בה לקולא. וטעמא משום דסבירא להו דשיעור זה אינו אלא מדרבנן, דאילו מדאורייתא כל דהו סגי, והכי נקטינן היכא דלא אפשר וכו'. ועי' חזו"א או"ח סי' ג' אות ט"ו.

ובמו"ק (יד:). איתא בעי ר' זירא אבדה לו אבידה ערב הרגל כיון דאניס מותר או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא לא. רב אשי מתני בעי ר' זירא אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל מהו כיון דאומן הוא מוכחא מילתא או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא כי הנך לא תיקו. וכגון ספר שהכל באים אצלו ערב הרגל, ורואין שאבדה לו אבדה ואנוס הוא, ואינו יכול לספר עצמו רש"י שם. וכתב הבי' סי' תקל"א בשם הנמוקי יוסף דכיון דסלקא בתיקו אולין בה לחומרא. וכן נראה שהוא דעת

הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שהשמיטה וכו'. ויש לתמוה על הרמב"ם והרא"ש שכתבו ומלאכת חול המועד דרבנן וא"כ למה לא פסקוה לקולא.

הרי"ף והרא"ש

ונראה דיסוד החילוק דס"ל לב"י דתלי' היכן המקום שצריך לבאר לאיסור, והיכן צריך לבאר להיתר. דלגבי איסור גילוח בחול המועד, דלאחר שנאמר שאסור לגלח בתוך"מ, הרי כל עוד שלא הוזכר דאופן זה או אחר מותר, הרי האיסור קיים ועומד. וכך משמע בפ"ו מה' יו"ט הי"ט דכתב וכולן שהיה להן פנאי לגלח קודם הרגל ולא גילוהו אסורין. אבל הנזיר המצורע וכו', ועיי"ש דמנה כל המותרין לגלח במועד. ומבואר דהשאר באיסורם עומדים. (והא דתמה הב"י והרמב"ם לשיטתו דמלאכת חול המועד דרבנן כדכתב בהלכה א', וא"כ למה לא פסק להקל. עי' שער הציון סי' תקל"א ס"ק ד' ואבמ"ל). משא"כ הא דתרי המייני דלא הוזכר ברמב"ם דישנו לאיסור הוצאה בשבת, הוכיח הב"י דס"ל לרמב"ם דליכא לאיסור הוצאה בכח"ג, דהרי אם ישנו לאיסור הוצאה ה"ל לכתוב כדכתב והאריך בה' שבת כל הפעולות שמתחייבים עליהם משום מלאכת הוצאה. ובוזה שלא כתב דאסור לצאת אם שני חגורות הרי מבואר דאין בכך משום הוצאה. וכן בנפסקו ציציותיו ונשתירו מהן כדי לערבן, ואם בעינן לשיעור כדי לערבן כולו בהודי דהוא השיעור הגדול, הרי דהי' לרמב"ם לפרט בהלכה ולומר דלא סגי בלערבן כל חר וחר לחודיה כשיעור הקטן, אלא דבעינן כדי לערבן כולו בהודי. ומדהשמיט זאת ש"מ דסגי בשנשתירו כדי לערבן כל חר וחר לחודיה.

והדברים עולים ממשנתו של הב"י, מישובה של השמטה אחרת בסוגיא דשביתת כלים בשבת (יח). והיינו דתמה הלח"מ בפ"ג מה' שבת ה"ז וז"ל בפ' יציאות השבת אמרו בסיפא דברייתא אבל אין נותנין חטין לתוך הריחים של מים אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום. ויש תימה על רבינו אין לא הזכירו. והטור בסי' רנ"ב כתב אבל אסור לתת חטין לתוך ריחים אלא כדי שיטחנו מבעוד יום. כיון דאוושא מלתא טפי, איכא זילותא דשבתא. והב"י כתב וז"ל גם זה שם בברייתא (יח). אבל אין נותנין חטין לתוך הריחים של מים אלא בכדי שיטחנו מבע"י. מ"ט, אמר רבה מפני שמשמעת קול. אמר ליה רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים. אלא אמר רב יוסף משום שביתת כלים. ואסיקנא דב"ה לית להו איסור שביתת כלים, ולפ"ז לתת חטין לתוך ריחים לרב יוסף שרי ולרבה אסור. מיהא עד כאן לא פליגי אלא בשל מים, אבל בשל בהמה פשיטא דאסור לכ"ע, שהרי הוא מצווה על שביתת בהמתו. וכתבו התוס' והרא"ש שר"ת פסק כרב יוסף, והם דחו דבריו, והעלו דהלכה כרבה. וכן פסק ר"ח וכן דעת סמ"ג וסמ"ק והתרומה וכ"כ הגהות בפ"ו. והרי"ף הביא ב' הסברות ולא הכריע. והרמב"ם לא הזכיר דין זה כלל, ומשמע דס"ל כרב יוסף דשרי, ומשום שנתקן מינה, דמהכי תיתי לן לאסור, כיון שאין אדם מוזהר על שביתת כליו כמו שכתב בפ"ו. והטעם שלא הזכירו בהדיא, הוא לפי שלא הזכיר בתלמוד בהדיא, דלרב יוסף שרי. ואין דרכו לכתוב אלא מה שהוזכר בתלמוד בהדיא, ע"כ. ומבואר כנ"ל. ועי' בריטב"א ובחורשי הרד"ע בפ"ו מה' שבת ה"ז דנחלקו וס"ל בדעת הרמב"ם מדהשמיט אסור ליתן בריחים. משמע דליכא לזה הכלל דתלי' היכן שהי' צריך לפרט לאיסור או להיתר. אלא דמכיון דהשמיטו הרמב"ם משאר הדוגמאות ההיתר, הרי דס"ל לאיסור ועי'. אולם הריב"ש כתב בדעת הרמב"ם כדביאר הב"י, כמבואר שם. ועי' שו"ת משיב דבר ח"א סי' כ"ג.

ועפ"ז יש לבאר הא דהקשו האחרונים הא דלא הזכיר הב"י שיטת הרמב"ם בחובת הנשים בהבדלה דמוצ"ש דבר תורה, וכמ"ש הרב המגיד. והנה המ"מ בפכ"ט מה' שבת ה"א הוכיח דשיטת הרמב"ם לחייב נשים בהבדלה מהא דרבינו ז"ל סתם כאן, וכיון שלא הזכיר בהן פטור מכלל שהן חייבות עיי"ש. ונראה דהב"י ס"ל לשיטתו דכיון דהבדלה מ"ע שהזמן גרמא היא אי חייבות במצוה זו הוי לי' להזכיר חיובם. ועכ"פ נסתפק הב"י האם הרמב"ם היה לו לבאר חיובם מדהוי מ"ע שהזמן גרמא או היה לו לבאר דפטורות מהבדלה, ומשום דהבדלה בכלל מ' זכור לשיטת הרמב"ם, וע"כ לא הביא הב"י בכתבו פלוגתת הראשונים בחיוביהו דנשים בהבדלה את דעת הרמב"ם דלא ברירה לי' מהי דעתו. ועי' בח"ו ע' ש"ו.

ובהיות וההשמטות הרמב"ם רבות הן, ובמיוחד פרטי הדינים שהשמיטם. וע"כ לא הזכרנו כולן אלא אלו שנשמעות ההשמטה לכאורה מחייבת מהלך אחר בהבנת הדברים. והיכן שמבואר בפוסקים שלהשמטה זו אפשר שיהא נפק"מ בהלכה לחומרא. דלקולא על דרך הכלל נראה דלא נקטו הפוסקים האחרונים. ולכאורה סגי בכך דאין הכרח דוודי השמטה, כדי שנסמוך ע"ז לקולא. דאפשר דכתבה במקום אחר משום איזה סיבה וע"ד הכלל שבהיות לדין אחד מבוא בשני ענינים, **והוא המצוי בה' שבת**. והדוגמא הידועה מהרשב"א בס' עבודת הקודש בהאי דינא דהפלגת הספינה דאסורה בשבת, דכתב גם הרמב"ם ז"ל ראיתיו כמברית איסורו שכן כתב בפ' כ"ד מפליגין לים הגדול, לדבר מצוה, ופוסק עמו לשבות, ואינו שובת וכו'. ומבואר דכתב היתר של דבר מצוה, והשמיט איסור שלא במקום מצוה, והניחו. דמשמע דמכלל היתר במקום מצוה, אסור שלא במקום מצוה. ועי' בהקד' המגיד משנה לס' זמנים דכתב על דברי הרשב"א ותמה דרבינו כתב דין זה בשלמות בפ' ל'. ועי' תוס' רע"א פרה פ"א מ"ט אות טו. ובס' המאורות. מגילה (ב). הקשה וז"ל אבל אם אינן נכנסין (בני הכפרים) אמרינן בגמרא דמקום שאין נכנסין אין קורין אלא בזמנה. תימה מהרי"ף והר"מ למה השמיטו זה. וצ"ע שהרי ביאר בפ"א מה' מגילה ה"ח וז"ל כפר שאין נכנסין בו בשני ובחמישי אין קוראין אותה אלא בארבעה עשר. והאחרונים כתבו לתמוה בהא דהשמיט הרמב"ם איסור דלפני עור. ומאידך אחרים מנו שבעה מקומות שבהם ביאר הרמב"ם איסור זה, והביא את המו"מ השד"ח מערכת ו' כלל כ"ו אות י"ז ע"ש.

ויש דצירפו ענין ההשמטה, לפשוט ספק הקיים בלאו הכי. או שבא ענין השמטה להכריע במחלוקת שבעצם הנידון, ובכד"ג נסתיעו בהשמטת הרמב"ם אף לקולא. וכמבואר בבאור הלכה (סי' רנ"ג ס"ה) גבי תנאי ההיתר של החזרת הקדירה לכירה בשבת, דכתב ועכ"פ בעודן בידו ואין דעתו להחזיר מסתברא ודאי שיש להקל לעת הצורך, מאחר שגם הרמב"ם השמיט דבעינן שיהא דעתו להחזיר. ועי' בהשמטות הרמב"ם בפ"ג מה' שבת ה"י. ונראה דהשמטה זו הינה דוגמא לדברי החזו"א באגרותיו ח"ב א' כ"א וז"ל מהשמטות אפשר ללמוד רק בדילוג בסוגיא שמוכח וכו'. והוא דבהביאו בפ"ג מה' שבת ה"י ההלכות והתנאים שנאמרו בהחזרת הקדירה ומאידך דילג התנאי דבעינן לדעתו להחזיר, והיינו דילוג בסוגיא המוכח. ובחזו"א אנט"ס סי' ל"ז ס"ק י"ב נז"כ בדברי הבה"ל הנ"ל ברם אינו מעיר על דבריו דאין לדייק מהשמטת הרמב"ם התנאי דדעתו להחזיר. ומשמע דדעתו ג"כ דשפיר חשיב השמטה. ועי' חזו"א אר"ח סי' נ' דכתב גבי מטה של פרכים דאסור להחזירה ולהדקה, ואם תקע חייב חטאת, ואם היא (דרכה להיות) רפויה מותר לכתחילה (שו"ע סי' שי"ג). וכתב וז"ל והמחבר בסי' שי"ג ס"ו השמיט תנאי זה שיהא דרכה ברפוי, אפשר שחזר בו מן, והרמ"א הביאו, ולמש"כ לעיל אין מקור לדבר זה. ואפילו אם רגילות לתקוע אפשר להקל בדרבנן, כיון דלא הזכירוהו הר"מ והטור וכו', עיי"ש. ומבואר דשיטתו דהיכן שהדילוג בסוגיא שמוכח שפיר אנו תלמידים של הרמב"ם והרי"ף אף בהנחילם את דבריהם באופן שסתמו ולא פירשו, אולם המשיך החזו"א באגרותיו וכתב וז"ל אבל השמטת דין בודד אינו מלמדנו כלום שאם דעת הרי"ף והר"מ לדחות, חובתם להביא ולפרש, ולכן אין אנו תלמידים של הרי"ף והרמב"ם בזה. ולעיל הבאנו את דבריו עיי"ש.

הרי"ה בהקד' לספרו המאור התייחס להשמטות הרי"ף וכתב וז"ל ומלבד אלה יש עוד טעמים, ואם הם סתומים וחתומים, יבינום חכמים מחוכמים. והנה פתחתי שער לנבוני לב, להזהר מן הנמצא על מה שלא נמצא, וללמוד מן הכתוב על מה שלא כתוב. והנצי"ב בהקד' לשאלות בהקדמת העמק פ"א אות ט"ז הוסיף לבאר שני גישות נוספות להשמטות הרי"ף וז"ל גם הרמב"ן ז"ל אשר מסר נפשו על דברי הגאונים, ובכל כתו עמל ליישבם, בכ"ז באשר לא היה לו באור דבריהם, מפיהם, אלא מפי כתבם, וכו', לכן במה שאינו בדבריהם כ"כ מפורש יוצא, היה מטה דברי הגאונים, לדעתו הגדולה. והוביל תהלוכות לשונם, ולשון הרי"ף, לדרכו הסלולה. לא כן ראשון להוראה הרמב"ם ז"ל, אור הגולה, הוא למד מרבו מאביו רבינו מימון והר"י מיגש קבלת הגאונים וגירסותיהם מילה במילה.

המרומו בספרו של רבינו (רב אחאי גאון, השאלות) ובה"ג, ואחריהם בספר חריף, על סדר נכון ונעלה, וידע רמיותיו ושתיקותיו הכל בקבלה. ומבואר בדבריו גישה חדשה בהשמטות חריף ובה"ג והשאלות, דהרמב"ם קיבל מאביו ומהר"י מיגש איך ובאיזה אופן ללמוד בכה"ג שסתמו ולא פירשו. ואפשר דה"ה בחבורו של הרמב"ם, העביר הרמב"ם לתלמידיו איך ומה להבין בשתיקותיו וברמיותיו. ואפשר דהם הכללים שנאמרו ונמסרו לנו בספרי הראשונים. עכ"פ נראה דהרבה מהכללים שנאמרו הינם מראית האחרונים מדרכו של הרמב"ם בחבורו, מה להביא ומה לכלול בדין אחר, מה להביא בקצרה ומה להשמיט וכו'.

והנה אחת מהסיבות לכתיבת מבוא זה, דבכל השמטות שעלו לדיון בחבורנו. השתדלנו לעמוד על כך שהמשא ומתן יהא רק על הצד האם לרמב"ם היה דרך אחרת בבאור סוגית הש"ס או שלמד דגדר הלכה באופן אחר מהראשונים שלפנינו. ומנענו עצמנו לדון בכל השמטה והשמטה לסדרה ע"פ כללי השמטות המבוארים במבוא. שע"ד הכלל רואה המעיין דבכל כלל שנקטוהו מפרשי הרמב"ם, רבו המשיגים מהוכחות דמינה ובי', דליכא לכלל זה או אחר. וע"כ הרוצה לעמוד על השמטה לאמיתותה ע"פ הכללים שנקטום הראשונים והאחרונים בדבר ההשמטות הרמב"ם, הרי דיש לו לחשב על פיהם את ההשמטה, מה שלא נעשה בחבור שלפנינו, בהסתמכנו על המבוא שקדם ^{לחבור}.

כל הדוגמאות שהובאו במבוא להשמטות הרמב"ם הובאו בקצרה, דעמדה לפנינו מטרת כתיבת המבוא להבהיר את אותם השורשים והקיים אשר עליהם יסד הרמב"ם את ספרו היד החזקה. אשר קבצנו ולאח"כ סדרנו, ועמדנו על הגדרתם. ובוה נשפך אור למה הרמב"ם כלל בספרו תקנה זו ומאיך החסיר תקנה אחרת. ומדוע ראה לכתוב הלכה זו רק ברמו. ומאיך כלל הלכה זו באחרת. וכו'. ואשר ע"כ מיותר לציין שישנם הרבה מהמובאות שנשארו פתוחים וחסרים. ובעה"ת יתבאר במקומם.

והנה ע"ד הכלל הלומד שם עיונו על דברי הראשונים באשר חידשו ובאשר פשו ובכך עומד על דבריהם. אולם בעיסוקנו בהשמטות, היה עלינו לעמוד על כונתם בדברים שלא נאמרו ולא החכרו. ואם בדברים שפרשו הראשונים וביארום, אין ערובה שעמדנו על אמיתותם, כ"ש וק"ו בהלכות שהושמטו ונשארו חתומים וסתומים שהמכשלה מצויה. ובמס' כלה פ"א מ' כ"ד איתא דכשם שיש חיוב לומר דבר בשם אומרו מאיך ישנה קפידה לומר דבר מפי חכם, שלא גמרו ממנו. אשר עניני ההשמטות הינם בכלל אזהרה זו, דכל האומר דבר מפי חכם שלא גמרו ממנו, גורם וכו'.

ובזה אנו סומכים שהשתדלנו בכל מאוננו לדרוך בדרכם של רבותינו שסללו והתוו הדרך כיצד לגשת לתורת הראשונים גם כאשר הנחילו לדורות הבאים את חידושיהם באופן שסתמו ולא פירשו. וזו היא השיטה הבטוחה שקיבלנו מרבותינו שלא נכשל. ועם כל זאת שגיאות מי יבין ולולא הקב"ה עוזרו אין יכול לו. ובהודאה על העבר ובקשה על העתיד הנני מעתיר לכו"ע שאזכה לעמוד על אמיתותם. וזכות זו תעמוד לנו ולצאצאנו שלא תמוש תורה מזורענו חרע וזרענו עד עולם אמן.

המחבר

ערב מתן תורה התשנ"ט בעיה"ת בני ברק